

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 3, 2014

[Назад](#)

[Головна](#)

УДК 339.72

В. В. Туров,

аспірант кафедри міжнародних економічних відносин
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ІСЛАМІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ФАКТОР МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В КАЗАХСТАНІ

Vladislav V. Turov,

graduate student of The Department of International Economic Relations,
V.N. Karazin National University of Kharkiv

ISLAMIZATION OF THE ECONOMY AS A FACTOR OF MACROECONOMIC STABILITY IN KAZAKHSTAN

Стаття присвячена актуальній темі оцінки макроекономічної політики Республіки Казахстан у період світової фінансово-економічної кризи. Особливої уваги надано системі складових ісламської економіки – спираючись на Коран, сутність «ісламської економіки» полягає у відмові від відсотка, від ф'ючерсних угод, від «повітряної економіки». Проаналізовані сучасні тенденції у розвитку ісламської банківської системи в світі. Виокремлено центри ісламського банкінгу, які показали стійкість під час структурних зрушень у світовій банківській системі під впливом наслідків світової кризи. Виділено найбільш вагомні банківські установи світу, деякі з котрих розташовані на пострадянському просторі. Виявлені шляхи імплементації механізмів ісламської економічної системи в макроекономічну політику держав. Через інструмент кореляційно-регресійного аналізу виявлено, що існує тісний зв'язок між ВВП і зростанням грошової маси, що може свідчити про так зване емісійне зростання ВВП Казахстану.

The article is devoted to the topic of assessment of the macroeconomic policy of the Republic of Kazakhstan during the global financial crisis. Special attention given to system component Islamic economics - based on the Quran, the essence of "Islamic economics" is to avoid the interest from futures transactions, from "air economy." The current trend in the development of Islamic banking system in the world. Author determined centers of Islamic banking, which showed stability during structural changes in the global banking system under the influence of the global crisis. Highlighted the most important banks in the world, some of which are in the post. Detected by the implementation mechanisms of the Islamic economic system in macroeconomic policy. Because of tool correlation and regression analysis revealed that there is a close relationship between GDP and the growth of the money supply, which may indicate that the so-called emission GDP growth in Kazakhstan.

Ключові слова: макроекономічна рівновага, валютний курс, циклічні флуктуації, ісламська економічна система, ліквідність, емісійне зростання ВВП.

Keywords: macroeconomic equilibrium exchange rate, cyclical fluctuations, the Islamic economic system, liquidity, share of GDP growth.

Вступ. В умовах відновлення національних економік країн пострадянського простору найголовнішим вектором економічної політики є особлива роль макроекономічної рівноваги. Основними цілями такої політики є: підтримання стійкості національної грошової одиниці, її купівельної спроможності, обмінного курсу по відношенню до іноземних валют; вирівнювання стану банківської системи, забезпечення ефективного та безпечного функціонування платіжної системи країни.

Світова економічна криза значно вплинула на цілі і методи проведення збалансованої макроекономічної політики, грошово-кредитної політики центральними банками більшості країн і внесла певні зміни у використання інструментів грошово-кредитної політики.

Однак, найбільш вагомим фактором, що визначає економічну політику в Казахстані є іслам, як головна релігія на території країни, яка суттєво впливає на господарську діяльність. Саме це зумовлює дослідницький інтерес до ісламської економічної системи, до системи ісламських банків тощо. Виявлення залежностей у формуванні макроекономічної політики Казахстану визначить вплив ісламізації на ці господарські процеси.

Серед дослідницьких робіт вчених-економістів слід виділити роботи Р. Беккіна, С. Гасіма, М. Селищева, Н. Лебедевої, Н. Назарбаєва тощо.

Н. Лебедева в своєму дослідженні виявила, що громадянська та релігійна ідентичність є компонентами соціального капіталу. В сучасних умовах громадянська ідентичність розглядається як один з факторів успішного економічного розвитку суспільства [1].

М. Селищев вказує на провідну роль в економічних відносинах країн Східної Азії відчуття національної гордості і патріотизму [2].

Відродження ісламської економічної моделі починається десь в 60-і роки. Її ініціаторами були прем'єр-міністр Єгипту Харразі і один з саудівських принців, який відповідальний за створення стрижня сучасного ісламського економічного проекту - «Ісламського банку розвитку» в Джидді, що налічує величезну кількість філій по всьому світу, включаючи Європу [3].

Рис. 1. Система складових ісламської економіки

Перш за все, спираючись на Коран, сутність «ісламської економіки» полягає у відмові від відсотка, від ф'ючерських угод, від «повітряної економіки» (рис. 1). Найбільш спорідненою в цьому плані є методика роботи в проектному інвестуванні, що практикується в європейській економіці. Але це проектне інвестування, яке пов'язане з розділом ризиків, з пайовою участю, тобто сам банк ніяких відсотків не отримує. Банк вивчає у свого клієнта бізнес-план, який той йому надав, аналізує ризики, і, якщо він це приймає, то потім відбувається розділ прибутків. Це найбільш універсальна форма, хоча є й такі, які стосуються торговельних проектів. Наприклад, існує ісламське страхування і т. д.

Однак при реалізації положень шаріату, що регулюють економічні відносини, неможливо не враховувати, що вся система світової економіки і міжнародних економічних відносин побудована на інших принципах.

Теорія ісламської економіки перестала встигати за інтенсивним розвитком ринку ісламських фінансових послуг у світі. В період 1960-80 х рр. основна увага дослідників ісламської економіки було сконцентровано на побудові теоретичних конструкцій, то в наші дні своє головне завдання вчені бачать в аналізі та узагальненні практики численних ісламських фінансових інститутів, розкиданих по всьому світу. Продовжують з'являтися і загальнотеоретичні роботи, в яких осмислюється економічний розвиток у світлі положень шаріату.

В умовах переходу економік країн світу до моделі ринкових відносин, все більша роль надається міжнародним організаціям. В цьому контексті дослідницький інтерес зосереджений на моделі ісламської економіки..

Ісламська економіка передбачає:

- 1) може бути реалізовано тільки в умовах ісламського правління,
- 2) вона повинна включати принципи ісламської економічної традиції [4].

Сьогодні ісламські банки знаходяться в центрі уваги, як вчених-економістів, так і потенційної споживчої аудиторії. Вони пропонують нові продукти і збільшують свою присутність на нових ринках - від США до Китаю. Мусульманське населення, у свою чергу, відкриває для себе ринок банківських послуг, орієнтованих на дотримання законів шаріату. Неісламські банки, що працюють на динамічних ринках Європи і США в умовах жорсткої конкуренції та боротьби за кожного клієнта, у свою чергу почали усвідомлювати, що на цих ринках з'явився новий сегмент активних споживачів [5].

Настільки висока увага до ісламської банківської системи зрозуміла: Іслам, як релігія і спосіб життя зміцнює позиції у світі.

У шаріаті є прямий і безумовний заборона на ріба (лихварство). Видача грошей під відсотки, на чому будується добробут традиційної банківської системи, в Ісламі вважається гріхом.

Отже, в ісламських банках не може бути в класичному розумінні таких послуг, як кредитування. Крім того, шаріат забороняє деякі інші види банківського заробітку, наприклад, гру на біржі, тому ісламські банки можуть зберігати свої активи (саме в сенсі «зберігати», а не «примножувати») в «довгих» паперах і довгострокових інвестиціях.

Для залучення заощаджень приватних осіб ісламські банки використовують два шляхи. Перший - це «мудараб». Вкладники як учасники «трастового фінансування» беруть участь у прибутках і втратах банку. Другий шлях - клієнти вносять свої заощадження на безпроцентні рахунки, але при цьому мають право на отримання кредитів, що надаються на пільгових умовах (стягуються 2-3% як комісійного збору).

При цьому вкладники отримують права, зіставні з правами акціонерів: у разі збитків, які тягнуть за собою збитки вкладникам, останні вправі почати судове розслідування діяльності банку [6].

Споживчі кредити також представлені в спектрі послуг ісламських банків. При всій схожості на класичні схеми, клієнт піддається набагато меншому тиску, ніж у звичних нам кредитних організаціях.

Мусульмани – споживачі банківських послуг, що живуть в неісламських країнах, донедавна стикалися з певними труднощами, коли їм необхідно було скористатися фінансовим сервісом. Труднощі ці виникали тому, що ісламського банкіngu в цих країнах просто не існувало. Особливо це відносилось до базових банківських продуктах - вкладами, платежах, іпотеці і інвестиціям.

Проте останнім часом ситуація змінилася. Ісламський банкінг стає все більш доступним і жителям немусульманських країн (табл. 1). Наприклад, у Великобританії створено банки HSBC Amanah і UK'Islamic Bank of Britain. З подібними ініціативами виступили, серед інших, такі банки як BNP Paribas, Lloyds TSB, American Finance House, Bank of Whittier, Devon Bank. Мусульманське співтовариство сприйняло ці нововведення з великим ентузіазмом, а етичні норми ісламського банкіngu в поєднанні з принципами поділу прибутку і ризиків залучають в ісламські банки і не мусульман [5].

Таблиця 1. Ісламські банки в світі

Країна	Наявність ісламських банків	Успішне функціонування
Катар	Національний банк Катару	Так
Малайзія		Так
Саудівська Аравія	Al Rajhi Banking and Investment, Ісламський банк розвитку	Так
Кувейт	Бейт ат-тамвиль	Так
Єгипет	Ісламський банк Фейсала	Так
Дубаї	Ісламський банк Дубаї	Так
Велика Британія	HSBC Amanah і UK'Islamic Bank of Britain	Так
Казахстан	Al Hilal Bank	Так (Активи) 75,1 млн.дол.
Киргизстан	ЕкоІсламік Банк	Так

Систематизовано автором [5, 6]

Інтерес до ісламських фінансових інститутів значно збільшився у період світової фінансової кризи. Банки Малайзії, Бахрейну, Сирії, Об'єднаних Арабських Еміратів і ще ряду держав, де фінансові структури в своїй діяльності спираються на приписи ісламу, заявили про свою стійкість і здатність витримати наслідки фінансової кризи, що охопила більшість країн планети. Стійкість ісламських банків і компаній до впливу світової фінансової кризи пояснюють тим, що Коран забороняє їм займатися спекуляціями. Згідно з нормами шаріату ісламським фінансовим структурам заборонено інвестувати в потенційно небезпечні активи,

включаючи деривативи і високоризикову іпотеку. Саме в цій сфері зайняті спекуляціями західні банки і фінансові компанії зазнали найбільших втрат [7].

Інвестиційні стратегії ісламських банків визначаються залежно від приписів релігійної етики ісламу. Так, ісламські кредитні установи не інвестують у підприємства і компанії, діяльність яких пов'язана з виробництвом і збутом алкоголю, свинини або озброєнь. У той же час великі суми спрямовуються в реальний сектор економіки та науково-технічні розробки, приносячи хороший прибуток [7].

У Казахстані перший ісламський банк з'явився в 2010 році. Це ісламський банк «Аль Хіляль», що має представництва в Алматі й Астані.

Єдиним акціонером банку є Al Hilal Bank PJSC, що належить уряду Абу – Дабі. Банк працює відповідно до міждержавної угоди, укладеної між Урядом Республіки Казахстан та Урядом Абу – Дабі. Поки в діяльності даного банку є певні успіхи, але також є і проблеми у вигляді все ще існуючого і стримуючого ісламські фінанси бар'єру подвійного оподаткування.

На сьогодні Національний банк РК спільно з Урядом РК і Al Hilal банком вже виробив пропозиції щодо зміни податкового законодавства по відношенню до ісламських фінансових інструментів [4].

У зв'язку з цим, можна констатувати, що ісламська іпотека в Казахстані в короткостроковій перспективі почне функціонувати та стане доступною не тільки в спеціальних банках, але і в самих звичайних банках другого рівня, точніше, їх «ісламських вікнах».

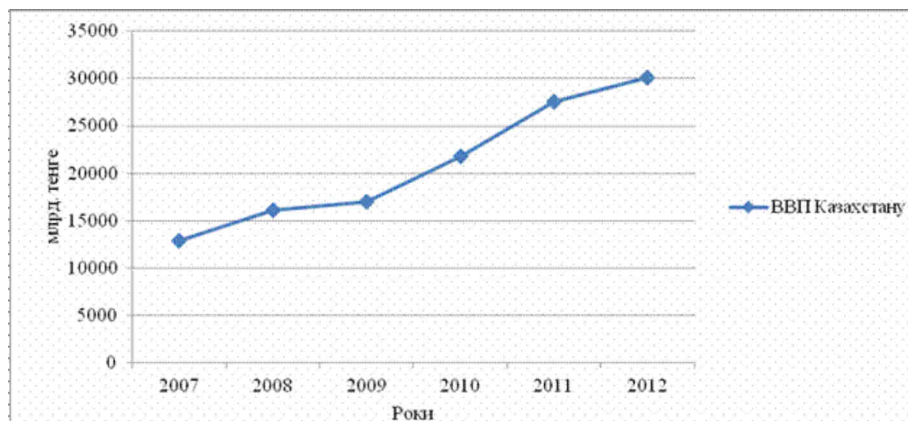

Рис. 2. Динаміка росту ВВП Казахстану

Подолавши гостру фазу кризи, економіка Казахстану продовжує зростати третій рік поспіль. Незважаючи на уповільнення темпів зростання економіки в 2012 році до 5,0%, в цілому минулий рік склався сприятливим для фінансового сектора, і зокрема для депозитно-кредитного ринку країни. У 2012 році депозитна база банків зросла на 7,2%, другий рік поспіль спостерігається зростання кредитної активності, в результаті якої кредитування банками економіки збільшилося за минулий рік на 13,0%.

Рецесія в економіці Європейського союзу і боргова криза в країнах Європейського союзу посилили вимоги щодо позичальників на міжнародних ринках капіталу, у зв'язку з чим доступ казахстанських банків до зовнішніх ринків капіталу, як і раніше ускладнений. Іншою проблемою є волатильність і ціна залучення коштів на світових ринках капіталу [8].

Зростання депозитного ринку в 2012 році сповільнилося, що було обумовлено зниженням депозитів юридичних осіб, тоді як темп зростання заощаджень населення зберігся практично на рівні попереднього року (рис. 2.7).

В відрізнєнні від більшості пострадянських країн, Казахстан має позитивну динаміку зростання кількості населення. Кризовий період спостерігався в 2008-2009 рр. однак все одно економічно активне населення збільшується [8].

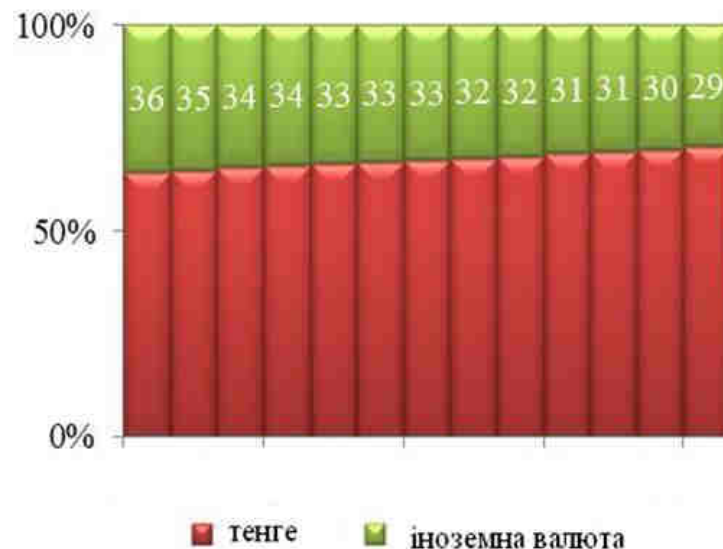

Рис. 3. Динаміка зростання кредитування в нац. і іноземній валютах
(грудень 2011 – грудень 2012 рр. [8])

Для забезпечення подальшого економічного зростання, окрім нових напрямів фінансової діяльності (ісламська економічна модель), Казахстан підкреслює критично важливе значення науки та освіти.

Для оцінки впливу валютної політики на макроекономічний стан економік країн було застосовано метод кореляційно-регресійного аналізу.

Перед дослідженням, нами були висунуто наступну гіпотезу – курс національної валюти не має тісного кореляційного зв'язку із зростанням ВВП і грошовою масою.

Для регресійно-кореляційного аналізу нами були взяті статистичні дані з сайту Національного банку РК та транспоновані в натуральні логарифми.

В першу чергу нами розрахована кореляційна матриця за даними рис. 2.

Таблиця 2. Кореляційна матриця макроекономічних показників Казахстану

	Курс національної валюти	Грошовий агрегат М2	ВВП	видобуток нафти, млн. тонн	видобуток природного газу
--	--------------------------	---------------------	-----	----------------------------	---------------------------

Курс національної валюти	1				
Грошовий агрегат M2	-0,3275	1			
ВВП	-0,26563	0,994093	1		
видобуток нафти, млн. тонн	-0,27801	0,974637	0,961934	1	
видобуток природного газу	-0,34008	0,990949	0,97881	0,985941	1

[Побудовано автором]

Отримані в табл. 2 результати вказують на наступне:

- існує тісний зв'язок між ВВП і зростанням грошової маси, що може свідчити про так зване емісійне зростання ВВП Казахстану;
- видобуток нафти та газу створюють значну частину ВВП Казахстану і вказують на сировинний характер ВВП країни;
- кореляція не виявила взаємозалежності між валютним курсом та макроекономічними показниками, що пояснюється штучним втриманням курсу тенге, хоча перехід до повної конвертованості тенге з 1 січня 2007 року створив умови для того, щоб тенге став вільноконвертованою валютою.

Подальшим етапом у дослідженні став розрахунок рівняння регресії, яке проводилося в пакеті Ексель та має наступний вигляд:

$$Y(RTE)=1,1+\ln(-042)M2*ln0,60GDP*ln0,65OIL*(-0,23)GAS \quad (1)$$

Дані регресійної статистики

Множественный R	0,74368
R-квадрат	0,55306
Нормированный R-квадрат	0,297666
Стандартная ошибка	0,070047
Наблюдения	12

Отримані дані говорять про те, що обрані макроекономічні показники пояснюють лише 30% поведінки курсу національної валюти Казахстану, при чому модель є адекватною, оскільки за статистикою Фішера F крит. більше за F теоретичне.

Таким чином, в умовах зростання тиску на обмінний курс національної валюти тенге за 2006-2012 роки Національний Банк брав значні зусилля щодо забезпечення стабільності обмінного курсу і збереженню неявного коридору в межах 117-123 тенге за долар США (120 тенге + / -2%). Це дозволило забезпечити економічну і фінансову стабільність. Однак, необхідність збереження поточного рівня золотовалютних резервів та підтримання конкурентоспроможності вітчизняних виробників, вимагало перегляду підходів до валютної політики з боку Національного Банку.

Висновки. Економіка Республіки Казахстан розпочала фазу підйому тільки у 1997 року завдяки проведеним реформам та зусиллям уряду. Уряд країни вже у той час ставив перед собою амбіційні завдання стати у найкоротші строки однією із країн Центральної Азії, які найбільш динамічно розвиваються. І до речі, Казахстан став такою країною, оскільки вже у 2000 році Казахстан став лідером серед країн СНД за темпами економічних перетворень та першим отримав статус країни з ринковою економікою: Євросоюз присвоїв Казахстану цей статус у 2000 році, а у 2001 році – США. В країні було досягнуто макроекономічної стабілізації, забезпечувалось зростання ВВП, зміцнилися національна валюта та банківська система, а після створення Фонду обов'язкового гарантування страхування депозитів та зміцнення банківської системи довіра населення та інших клієнтів до банків збільшувалась.

Завдяки своїй етичній привабливості і ряду супутніх фінансових чинників, світова ісламська банківська система протягом 38 років значно зросла.

Аналіз основних макроекономічних показників Республіки Казахстан за останні роки, оскільки вони є головними показниками стану розвитку економіки країни, виявив наступне – у 2012 році мали місце позитивні тенденції у розвитку економіки Казахстану, які заклали основи посткризового зростання економіки. Зростання ВВП за 2012 рік склало 7,3%.

Значний позитивний вклад у відновлення економіки зробили заходи, що були прийняті урядом Республіки Казахстан в межах антикризової програми та які були націлені на розширення внутрішнього попиту та підтримку ділової активності в країні, а також заходи, які були націлені на створення бази посткризового розвитку. Особливої уваги приділено застосуванню провідного досвіду імплементації елементів ісламської економіки в банківську сферу, що сприятиме її більшій стабільності.

Література.

1. Лебедева Н.М. Теоретико-Методологические основы исследования этнической идентичности и толерантности в поликультурных регионах России и СНГ. Изменяющаяся социальная идентичность на постсоветском пространстве/Идентичность и толерантность.М.: №2. – 2002., с. 87-97
2. Селищев А.С., Селищев Н.А. Китайская экономика в XXI веке. СПб., 2004. - 214 с.
3. Беккин Р.И. Исламская экономическая модель и современность / Р.И. Беккин; отв. ред. Л.Л. Фитуни. - М.: ИД Марджани, 2009. - 337 стр
4. Офіційний сайт банку Аль Хіلال [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://www.alhilalbank.kz/>
5. Исламская экономика, бизнес, финансы [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://www.muslimeco.ru/doc/section/ifinance/ibanking/>
6. Daniel Pipes Islamic Economics: What Does It Mean? [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://www.danielpipes.org/4973/islamic-economics-what-does-it-mean>
7. Ісламські банки б'ють рекорди [Електронний ресурс]. – Режим доступу – http://islam.in.ua/5/ukr/full_articles/5766/visibletype/1/index.html
8. Статистический бюллетень НБК [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://www.nationalbank.kz/?docid=310>

References.

1. Lebedeva, N.M. (2002), Theoretical and methodological basis of the research of ethnic identity and tolerance in multicultural regions of Russia and CIS. Changing social identity in the post-soviet space, "Identity and Tolerance" pp. 87-97
2. Selishchev, V.V. and Selishchev, N.A (2004), Kitayskaya Ekonomika [Chinese Economy], St. Petersburg, Russia
3. Bekkin, R.I. (2009) Islamskaya ekonomicheskaya model i sovremennost [Islamic economic model and the present], Mardzhani, Moscow, Russia
4. The official site of Al-Hilal Bank (2014), available at: <http://www.alhilalbank.kz/> (Accessed 4 January 2014)
5. Islamic economy, business, finance, available at: <http://www.muslimeco.ru/doc/section/ifinance/ibanking/> (Accessed 4 March 2014)
6. Daniel Pipes Islamic Economics: What Does It Mean? [Online], available at <http://www.danielpipes.org/4973/islamic-economics-what-does-it-mean> (Accessed 10 February 2014)
7. Islam v Ukraine "Islamskie banki b'ut record" available at: http://islam.in.ua/5/ukr/full_articles/5766/visibletype/1/index.html (Accessed 4 March 2014)
8. The official site of Kazakhstan National Bank "Statistic bulletin" available at: <http://www.nationalbank.kz/?docid=310> (Accessed 4 March 2014)

Стаття надійшла до редакції 18.03.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"